

RAAP-NOTITIE 2518

Plangebied Wyns-oost

Gemeente Tytsjerksteradiel

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en
inventariserend veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel

Titel: Plangebied Wyns-oost, gemeente Tytsjerksteradiel; archeologisch
vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: december 2007

Auteur: *drs. T.A. van den Bergh*

Projectcode: TYRC4

Bestandsnaam: NO2518-TYRC4.doc

Projectleider: drs. T.A. van den Bergh

Projectmedewerker: D. van den Berg

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 405957

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: 25746

Autorisatie: dr. G. Aalbersberg

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.   telefoon: 0294-491 500

Leeuwenveldseweg 5b   telefax: 0294-491 519

1382 LV Weesp   E-mail: raap@raap.nl

Postbus 5069

1380 GB Weesp

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2007

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

Algemeen

- *opdrachtgever*: Gemeente Tytsjerksteradiel
- *aanleiding onderzoek*: woningbouw
- *datum uitvoering veldwerk*: 4 december 2007

Locatiegegevens

- *plangebied*: het plangebied ligt ten oosten van Wyns
- *plaats*: Wyns
- *gemeente*: Tytsjerksteradiel
- *provincie*: Fryslân
- *kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000*: 6C
- *plangebied in gebruik als*: grasland en braakliggend terrein
- *oppervlakte plangebied*: 0,25 ha
- *centrumcoördinaten (X/Y)*: 184.765/585.130

Onderzoeksvragen

Wat is de mate van verstoring van de bodemopbouw in het plangebied en zijn daarin aanwijzingen voor de aanwezigheid van terplagen? Zo ja, wat is de aard, kwaliteit, datering en omvang hiervan?

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen die gelden in de archeologische beroepsgroep c.q. de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1 (KNA). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>). In het kader van het Interimbeleid werkt RAAP onder de opgravingsvergunning van de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

2 Bureauonderzoek

Archeologische gegevens

- *archeologisch advies*: volgens de Friese Archeologische Monumentenkaart Extra (FAMKE; <http://www.fryslan.nl/binfo/chk/inhoud/startchk.htm>) valt het plangebied onder de norm (kleiner dan 5000 m²) voor onderzoek naar de

Steentijd – Bronstijd. Voor de periode IJzertijd – Middeleeuwen is een waarderend onderzoek (terpen) nodig.

- *ARCHIS-waarnemingen en -vondstmeldingen (nationaal Archeologisch Informatie Systeem):*
  - in plangebied: geen
  - in de directe nabijheid (< 300 m): monumentnummer 7713 (CMA-nummer 06C – 012: een terrein van hoge archeologische waarde), betreft het restant van de dorpsterp van Wyns uit de Romeinse tijd tot de Late Middeleeuwen, coördinaten 184.709/585.093. De ARCHIS-waarnemingsnummers 31492 en 238322 (zie hieronder) vallen binnen dit terrein.
  - ARCHIS-waarnemingsnummer 31492 betreft een graf uit de Late Middeleeuwen, objectcode 06CN-7, coördinaten 184.700/585.110.
  - ARCHIS-waarnemingsnummer 238322 betreft fragmenten gebrandschilderd vensterglas (glas-in-lood) uit de Late Middeleeuwen, (on)geglazuurde vloertegels uit de Late Middeleeuwen, een grafstenen van kalksteen uit de Nieuwe tijd, een eikenhouten grafkist uit de Nieuwe tijd, een geglazuurde vloertegel uit de Nieuwe tijd, menselijk botmateriaal, fragmenten vensterglas uit de Nieuwe tijd, fragmenten terpaardewerk uit de Late IJzertijd – Romeinse tijd, Middeleeuwse bakstenen (o.a. fundering) en Middeleeuws aardewerk, waaronder een kandelaar, coördinaten 184.700/585.100.

Historische gegevens

- *historische kaarten:* op de historische kaarten zijn geen aanwijzingen gevonden voor bebouwing binnen het plangebied (Schotanus à Sterringa, 1718; Eekhoff, 1852; ROBAS Producties, 1990 en Uitgeverij 12 Provinciën, 2006/2007).

Bodemkundige gegevens

- *bodem volgens bodemkaart:* oude bewoningsplaats (Stiboka, 1981: codeT).

Periode	Datering
Nieuwe tijd	1500 - heden
Late Middeleeuwen	1050 - 1500 na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450 - 1050 na Chr.
Romeinse tijd	12 voor - 450 na Chr.
IJzertijd	800 - 12 voor Chr.
Bronstijd	2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300 - 2000 voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800 - 4900 voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000 - 8800 voor Chr.

Tabel 1.
Archeologische tijdschaal.

3 Veldonderzoek

Booronderzoek: methode

- *positie boringen*: min of meer regelmatig verdeeld over het plangebied
- *gebruikt boormateriaal*: gutsboor, diameter 3 cm
- *totaal aantal boringen*: 10
- *minimaal geboorde diepte*: 2,3 m -Mv
- *maximaal geboorde diepte*: 2,5 m -Mv
- *boorbeschrijvingen*: lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989)
- *X-/Y-coördinaten boringen gemeten met*: meetlinten

Booronderzoek: resultaten algemeen

- *beschrijving laagopeenvolging (lithologisch) en interpretatie (lithogenetisch)*: de laagopeenvolging van het plangebied wordt hieronder van boven naar beneden beschreven. De toplaag bestaat uit een bouwvoor (donkerbruingrijze, zwak zandige, matig humeuze en matig stevige klei) met een dikte van 0,2 tot 0,45 m. In de bouwvoor bevindt zich regelmatig spikkels houtskool, fragmentjes verbrande klei/leem en fragmentjes rood en/of geelbakkend (baksteen)puin (in de boorbeschrijvingen aangeduid als 'bouwpuin'). In boring 6 is in de bouwvoor een fragment roodbakkend geglazuurd aardewerk aangetroffen en in boring 8 is in de bouwvoor een fragment terpaardewerk aangetroffen. Boring 2 is tot op een diepte van 0,9 m – Mv verstoord (bruingrijs, zwak siltig, zwak humeus, matig fijn zand met kleibrokken).

Onder de bouwvoor bevindt zich in de boringen 3 t/m 5 en 7 een terplaag (donkergrijze, matig siltige, matig humeuze, stevige klei) met een dikte van 0,3 tot 0,8 m. In deze terplaag bevinden zich houtskool, verbrande klei/leem, soms fosfaatvlekken, verbrand bot, rood en/of geelbakkend (baksteen)puin en/of een fragment aardewerk.

Onder deze terplaag en in de overige boringen onder de bouwvoor/verstoorde laag bevindt zich klei (lichtbruingrijze tot grijze, matig siltige, soms humeuze klei) met een dikte van 0,7 tot 1,2 m. Naar onder toe wordt de klei minder stevig en komen er plantenresten en/of riet in voor. Onder de klei bevindt zich veen (bruin, mineraalarm rietveen met enkele kleilagen) met een dikte van 0,35 tot 1,1 m. Onder dit veen bevindt zich dekzand (overwegend bruingeel, matig siltig, matig fijn zand). In alle boringen is in het dekzand een podzolbodem aangetroffen. Een podzolbodem is een bodem met een humeuze top (A-horizont), met een uitspoelingslaag (E-horizont), een inspoelingslaag (B-horizont), soms een overgangszone (BC-horizont) en een zone die niet door bodemvorming is beïnvloed (C-horizont). Een podzolbodem ontstaat op goed ontwaterde hoge en droge zandgronden. Op dergelijke locaties werden in de Steentijd bij voorkeur (tijdelijke) nederzettingen gevestigd. In het dekzand zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen.

Booronderzoek: resultaten waarderend booronderzoek

- *aard*: in het plangebied bevinden zich overblijfselen van een nederzetting/terp. Het betreft het oostelijk gedeelte van de dorpsterp van Wyns. De mogelijkheid bestaat dat de eerste fase van bewoning bestond uit een vlaknederzetting die dateert uit de IJzertijd. Vervolgens is na verloop van tijd door ophoging door de bewoners een steeds hogere heuvel ontstaan.
- *kwaliteit (gaafheid en conservering)*: het kerkterrein ten westen van het plangebied ligt duidelijk hoger dan het maaveld in het plangebied. Hieruit is af te leiden dat de terp binnen het plangebied deels is afgegraven. De archeologische lagen (terplagen) bevinden zich direct onder de bouwvoor en hebben een dikte die varieert van 0,3 tot 0,8 m. Dieper ingegraven grondsporen (kuilen, sloten etc.) kunnen hieronder nog aanwezig zijn. De aanwezigheid van (baksteen)puin in combinatie met terpaardewerk wijst er op dat de top van de terplagen uit de IJzertijd/Romeinse tijd is aangetast door hetzij het opwerpen, hetzij het afgraven van de (Middeleeuwse) terp. Op grond van de lithologie van de terplagen (klei) is het de verwachting dat de conserveringsomstandigheden voor onverbrand dierlijk en plantaardig materiaal gunstig zijn. Op basis hiervan en op de eventuele aanwezigheid van grondsporen hebben de terplagen een hoge archeologische kwaliteit.
- *datering*: in de boringen 4 en 5 zijn een fragmenten terpaardewerk (Midden of Late IJzertijd – Romeinse tijd) aangetroffen. In de bouwvoor en in de terplagen bevinden zich regelmatig stukjes verbrande klei/leem, en (baksteen)puin uit de Middeleeuwen. Op basis van deze vondsten kunnen de terplagen worden gedateerd vanaf de Late IJzertijd tot in de Middeleeuwen. In boring 6 is in de bouwvoor een fragment roodbakend geglazuurd aardewerk aangetroffen. Deze vondst geen relatie met de terplagen.
- *omvang*: de terplagen bevinden zich in de boringen 3 t/m 5 en 7 direct onder de 0,2 – 0,3 m dikke bouwvoor. De dikte van de terplagen varieert van 0,3 tot 0,8 m. Op basis van de huidige topografie lijkt het aannemelijk dat de sloot ten noordoosten van de boringen 2 en 9 verder naar het zuiden heeft doorgelopen, en dat dit de oorspronkelijke begrenzing van de dorpsterp vormde. In de boringen zijn hier geen aanwijzingen voor gevonden.
- *vondstmateriaal*: zie tabel 2. De vondsten zijn aangemeld in ARCHIS onder ARCHIS-vondstmeldingsnummer 405957.

boring	indicator	diepte (in m – Mv)			opmerkingen
			–		
3	houtskool, verbrande klei/leem, fosfaat	0,3	–	0,6	terplaag
4	houtskool, verbrande klei/leem, verbrand bot, aardewerk, fosfaat	0,2	–	0,65	terplaag
5	houtskool, verbrande klei/leem, aardewerk, (baksteen)puin	0,2	–	1	terplaag
6	roodbakkend geglazuurd aardewerk	0	–	0,2	bouwvoor
7	houtskool, verbrande klei/leem, fosfaat, (baksteen)puin	0,2	–	0,7	terplaag
8	houtskool, terpaardewerk, (baksteen)puin	0	–	0,45	bouwvoor
9	(baksteen)puin	0	–	0,4	bouwvoor
10	(baksteen)puin	0	–	0,2	bouwvoor
-	terpaardewerk, kogelpotaardewerk, dakpan				slootkant westzijde plangebied

Tabel 2. Vondstenlijst.

4 Conclusies en aanbevelingen

Conclusies

De bodemopbouw in het plangebied bestaat uit een bouwvoor, soms op een terplaag, op klei, op veen op dekzand. De terplagen maken deel uit van de historische dorpskern van Wyns (monumentnummer 7713). Boring 2 is verstoord tot een diepte van 0,9 m –Mv. In het dekzand is een podzolbodem aangetroffen, hierin zijn geen archeologische indicatoren opgemerkt.

Binnen het zuidwestelijke gedeelte van het plangebied bevinden zich de resten van een terp/nederzetting uit de IJzertijd/Romeinse tijd – Middeleeuwen. De terplagen met een dikte van 0,3 tot 0,8 m bevinden zich direct onder de bouwvoor. De top van de terplagen uit de IJzertijd/Romeinse tijd is aangetast door hetzij het opwerpen, hetzij het afgraven van de (Middeleeuwse) terp. Gezien de kwaliteit (gaafheid, conservering) en de datering zijn de binnen het plangebied aanwezige terplagen van tenminste gemeentelijk belang, en worden deze behoudenswaardig geacht.

Aanbevelingen

Het wordt aanbevolen het plangebied te beschermen door het op te nemen in het bestemmingsplan en op de plankaarten te vermelden als 'archeologisch waardevol terrein'. De vermelding dient gekoppeld te zijn aan een aanlegvergunningstelsel.

Aanbevolen wordt om het maaiveld ter plaatse van de arcering (zie figuur 1) minimaal 0,8 m op te hogen. Hierdoor ontstaat, samen met de huidige bouwvoor, een buffer van minimaal 1 m. Door deze ophoging kunnen het riool, overige leidingen en het muurwerk (eventueel op heipalen) worden ingegraven, met een minimale verstoring van de terplaag (deze blijft beperkt tot de eventuele heipalen). Indien er meer dan een meter nodig is voor de aanleg van riool en leidingen, wordt aangeraden de ophoging hierop aan te passen. De aanleg van een kelder wordt ontraden.

Aangaande deze aanbevelingen wordt geadviseerd contact op te nemen met de betreffende bevoegde overheid, die het uiteindelijke besluit neemt.

- *contactpersoon overheid*: dr. G.J. de Langen (provinciaal archeoloog Fryslân, tel. 058-2925487)
- *contactpersoon RAAP*: drs. T.A. van den Bergh (projectleider, tel. 0512-589140)

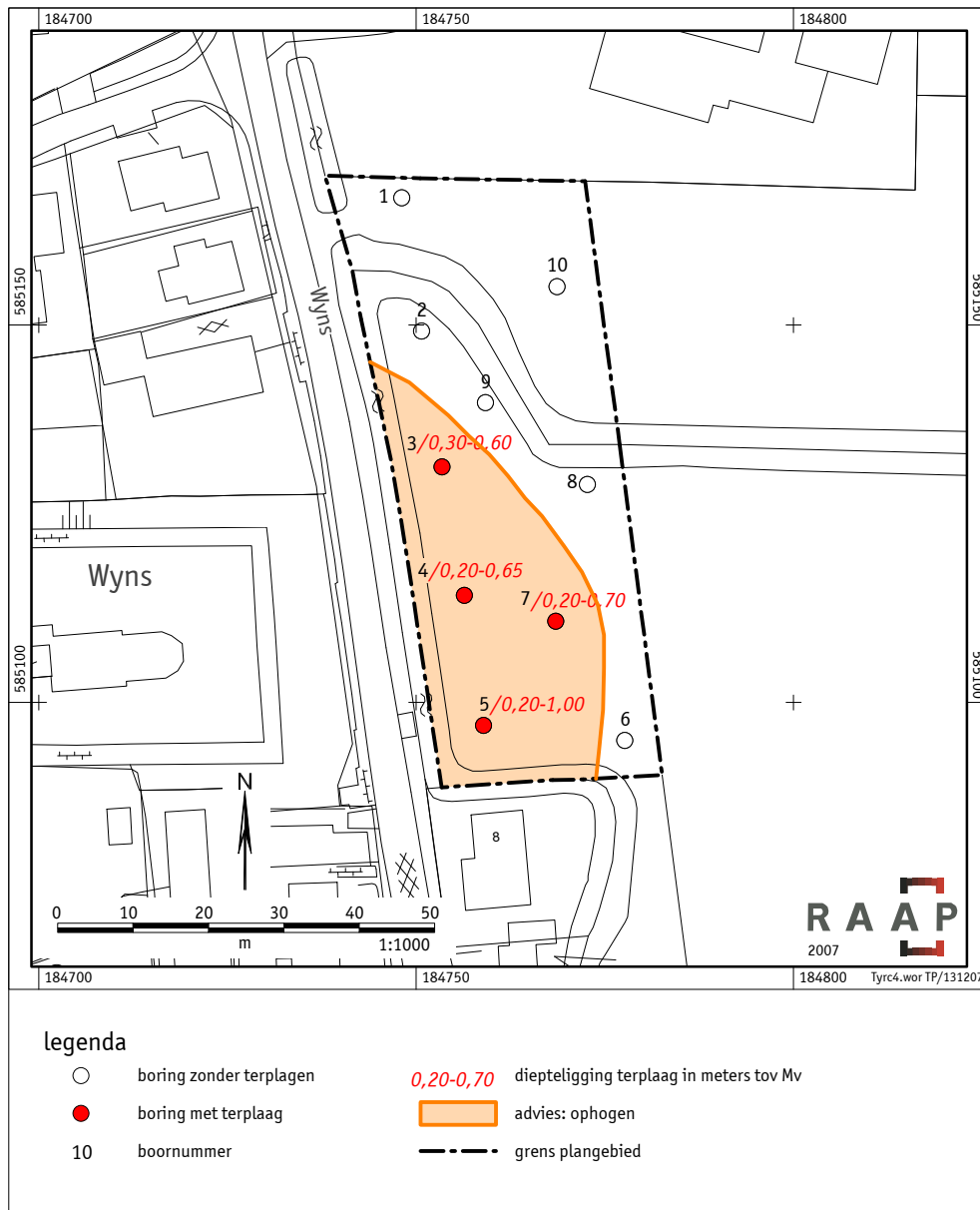

Literatuur

- Eekhoff, W.**, 1852. *Nieuwe atlas van de Provincie Friesland*. Leeuwarden.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- ROBAS Producties**, 1990. *Historische Atlas Friesland, Chromotopografische Kaart des Rijks 1:25.000*. Uitgeverij ROBAS Producties, Den Ijp.
- Schotanus à Sterringa, B.**, 1718. *Uitbeelding der Heerlijkheit Friesland; zoo in 't algemeen als in haare XXX bijzondere Grietenijen*. François Halma, Ljouwert (Facsimile-uitgave 1979).
- Stiboka**, 1981. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, kaartblad 2 West(gedeeltelijk)Schiermonnikoog – 6 West Leeuwarden*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Uitgeverij 12 Provinciën**, 2006/2007. *Atlas van topografische kaarten Nederland 1955 – 1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Overzicht van figuren en tabellen

- Figuur 1.** Resultaten onderzoek.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Vondstenlijst.
- Bijlage 1.** Boorbeschrijvingen.

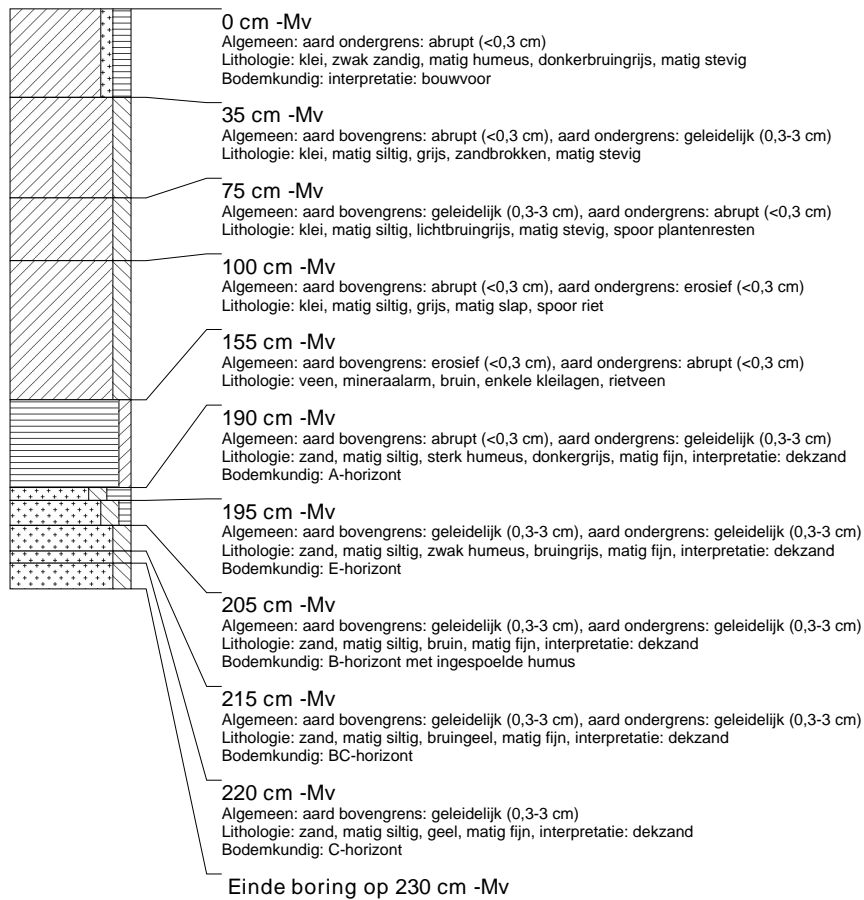

Figuur 1. Resultaten onderzoek.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

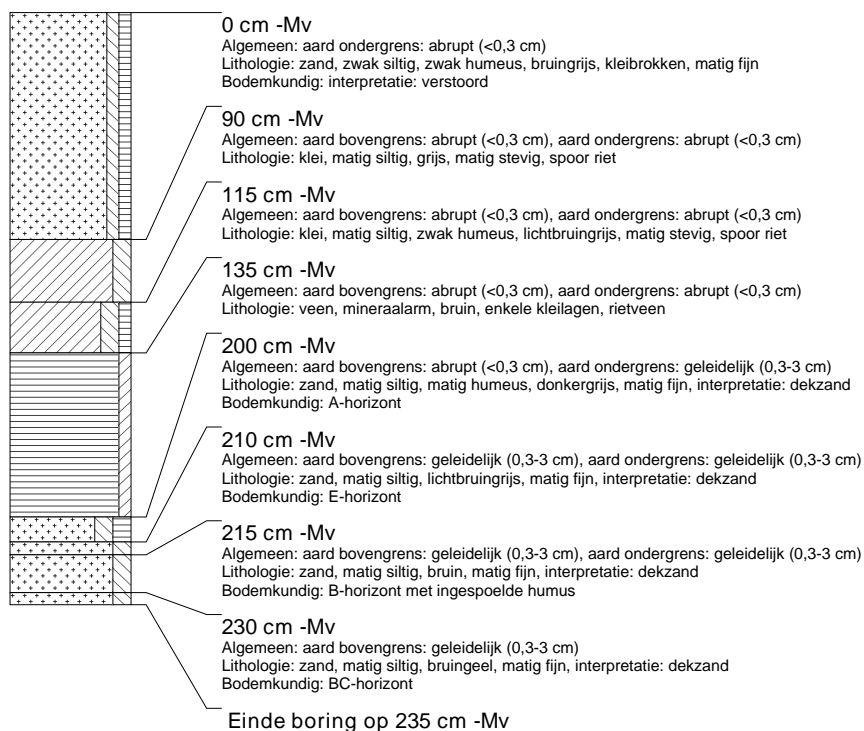
boring: TYRC4-1

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

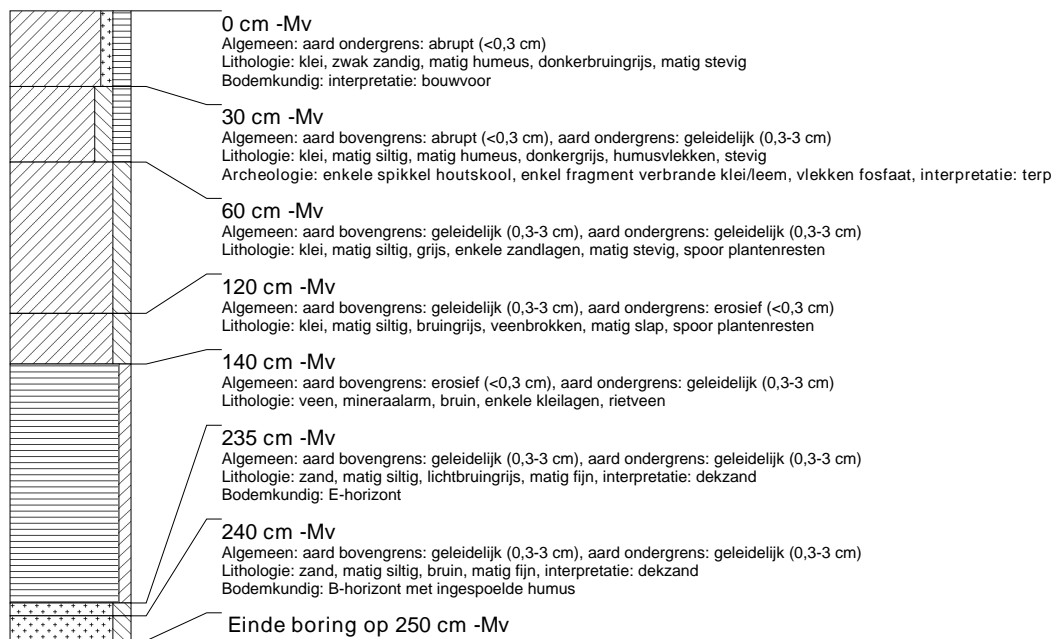
boring: TYRC4-2

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

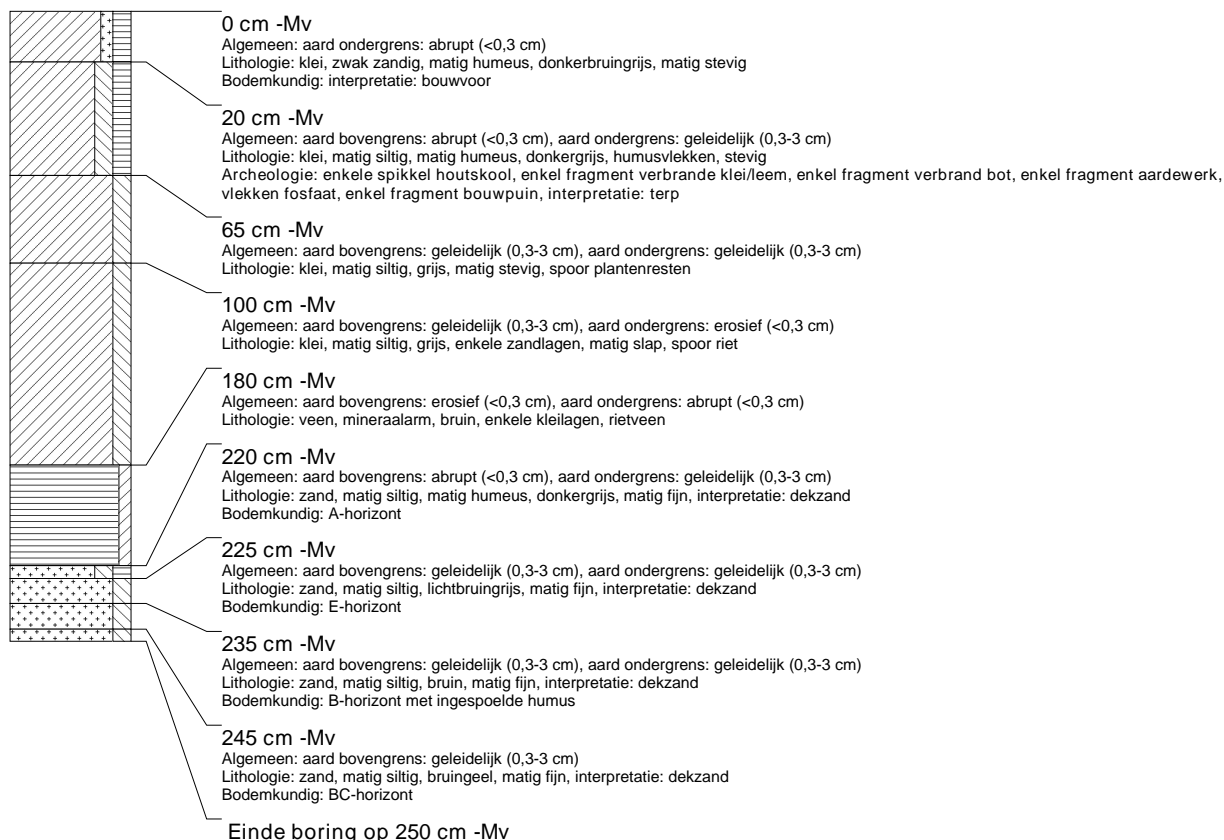
boring: TYRC4-3

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

boring: TYRC4-4

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

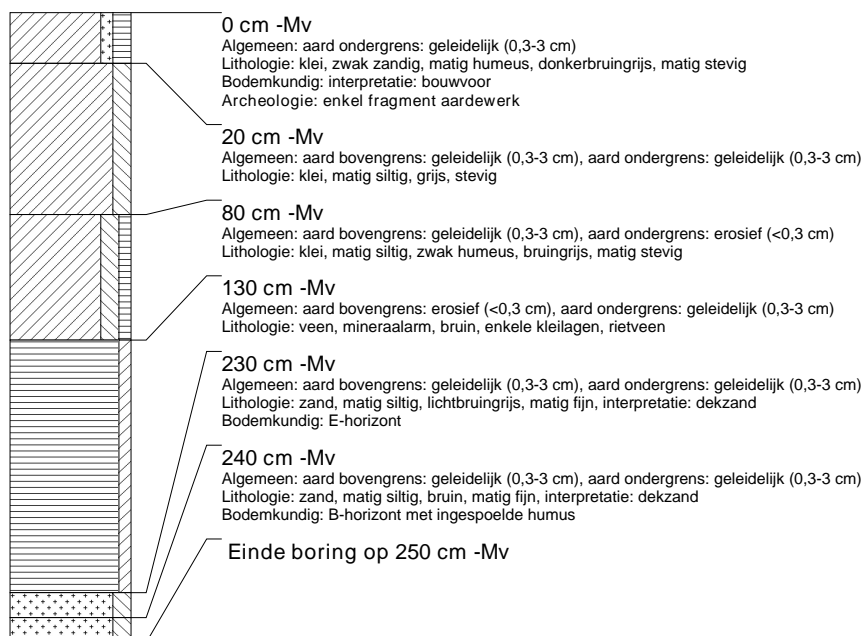
boring: TYRC4-5

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

boring: TYRC4-6

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

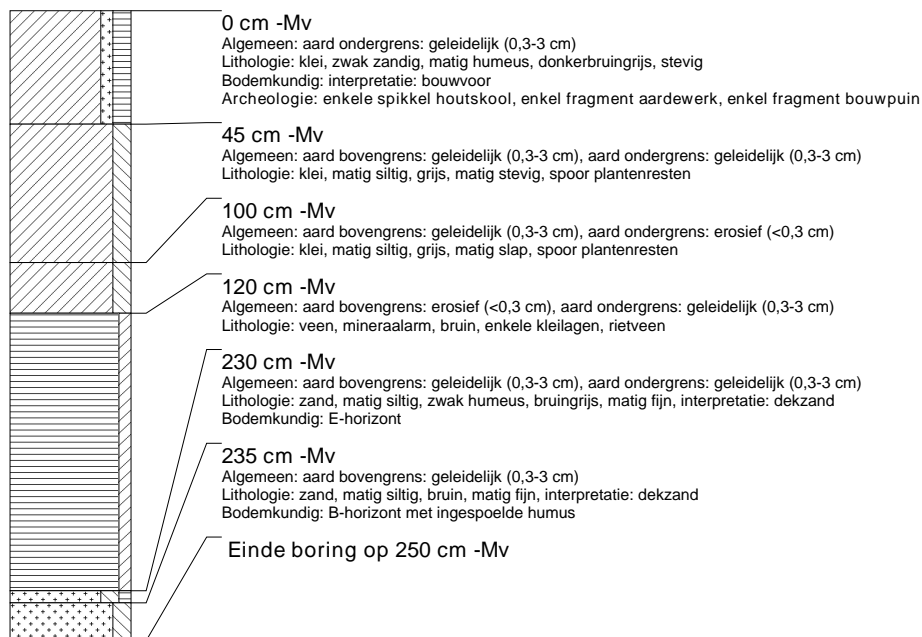
boring: TYRC4-7

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

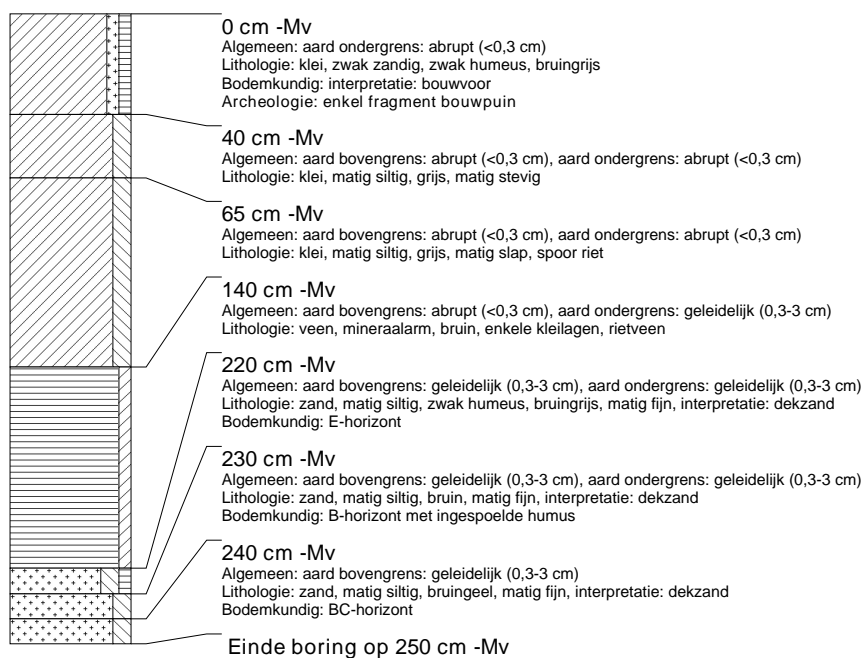
boring: TYRC4-8

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

boring: TYRC4-9

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

boring: TYRC4-10

beschrijver: TB/DOB, datum: 4-12-2007, boortype: guts-3 cm, doel boring: archeologie - waardering, provincie: Fryslân, gemeente: Tytsjerksteradiel, plaatsnaam: WYNS, opdrachtgever: Gemeente Tytsjerksteradiel, uitvoerder: RAAP Noord

